

ONTHARDING IN VLAANDEREN

De uitdaging in Vlaanderen en zijn referentieregio's

Hoofdboodschappen

- ▶ In Vlaanderen kwamen er 10 voetbalvelden verharde oppervlakte per dag bij tussen 2013 en 2022
- ▶ Daarmee ligt de onthardingsdoelstelling voor 2050 steeds verder weg en is opgelopen tot ongeveer 21.500 ha
- ▶ Er zijn grote regionale verschillen. Limburg, de Kempen, Halle-Vilvoorde, Oost-Brabant en Regio Antwerpen hebben de grootste onthardingsopgave
- ▶ Tussen 2021 en 2023 werd al minstens 2.110.000 m² actief onthard. Dit is al een serieuze inspanning, maar toont ook dat ontharden gebeurt in m² en verharden in ha
- ▶ Zeker in openruimtebestemmingen lijkt de verharding vanaf 2020 te stagneren
- ▶ Om de doelstelling voor ontharding in Vlaanderen te behalen, is zowel actief ontharden als bijkomende verharding vermijden nodig

Verharding en ontharding

Vlaanderen is voor ongeveer 15% verhard, wat wil zeggen dat een groot deel van de bodem bedekt is door een kunstmatig aangebracht materiaal (bv. beton, asfalt, kunstgras, fijngemalen kiezels ...). Daardoor worden de ecologische functies van de bodem (gedeeltelijk) belemmerd en is waterinfiltratie niet meer mogelijk of vermindert die.

Een hoge verhardingsgraad heeft negatieve gevolgen voor het klimaat en de leefomgeving. Verharding ligt altijd binnen ruimtebeslag, dat gedefinieerd wordt als 'de ruimte ingenomen door onze nederzettingen', dus door huisvesting, industriële en commerciële doeleinden, transportinfrastructuur, recreatieve doeleinden, serres ... Parken en tuinen maken daar ook deel van uit. Ruimtebeslag situeert zich zowel in harde als in openruimtebestemmingen. De briefing 'Ruimtebeslag' bekijkt de evolutie van het ruimtebeslag in de periode 2013-2022.

Een eerste – en essentiële – reactie op de overdaad aan verharding is bijkomende verharding zoveel mogelijk vermijden en de huidige open ruimte maximaal vrijwaren. Verharding is soms noodzakelijk voor menselijke activiteit, maar efficiënt ruimtegebruik moet voorop staan.

Daarnaast moet er ook actief onthard worden. Ontharden is het opnieuw open leggen van de bodem. Daarbij wordt de aangebrachte bedekking weggehaald zodat de ecologische functies van de bodem (gedeeltelijk) kunnen herstellen. Het waterdoorlatend maken van de afdekking valt dus niet onder ontharding, omdat de ecologische functies van de bodem nog steeds gehinderd kunnen worden.

De afgelopen jaren groeit bij beleidsmakers het besef dat ontharding een waardevolle en zelfs noodzakelijke actie is. Zo bevat de Strategische Visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (SV BRV) twee kwantitatieve onthardingsdoelstellingen. Enerzijds moet de verhardingsgraad in bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag (de zogenoemde harde bestemmingen) gestabiliseerd zijn tegen 2050 en bij voorkeur teruggedrongen ten opzichte van 2015. De verharding mag na 2050 dus niet meer toenemen. Anderzijds moet tegen 2050 de verhardingsgraad in openruimtebestemmingen (landbouw, natuur en bos) met minstens 20% teruggedrongen worden ten opzichte van 2015. Dat betekent dat er jaarlijks honderden hectaren onthard moeten worden. Een daling van de verharding is een essentieel onderdeel van een duurzame toekomst. Toch is enkel en alleen ontharden niet voldoende. De SV BRV bevat ook doelstellingen over ruimtebeslag, groenblauwe dooradering en

veerkrachtige open ruimte. Daarnaast bestaan er andere beleidsdocumenten, zoals het Vlaams adaptieplan (VAP) en het Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP)⁶, die ingaan op die problematieken. Om de verhardingsproblematiek fundamenteel aan te vatten, is het belangrijk om niet enkel op ontharden zelf te focussen. Ook de kwaliteit van de ontharding en een gezonde balans tussen groenblauw en verharding is nodig.

Deze briefing geeft op basis van recente cijfers een overzicht van verhardingstrends in Vlaanderen en toetst die

aan de onthardingsdoelstellingen. Het effect van recente initiatieven rond ontharding is nog niet altijd zichtbaar in de cijfers, gezien die de periode 2013-2022 beslaan. Daarnaast worden de grootste uitdagingen besproken om de onthardingsdoelstellingen te spreiden over de verschillende Vlaamse referentieregio's.

De kernvragen van deze briefing zijn dan ook: 'Hoe is de verharding in Vlaanderen geëvolueerd en binnen welke context?' en 'Hoe kunnen de onthardingsdoelstellingen op Vlaams niveau doorvertaald worden naar de referentieregio's?'.
 De kernvragen van deze briefing zijn dan ook: 'Hoe is de verharding in Vlaanderen geëvolueerd en binnen welke context?' en 'Hoe kunnen de onthardingsdoelstellingen op Vlaams niveau doorvertaald worden naar de referentieregio's?'.

Wat is er mis met verharding?

De vele overstromingen van de afgelopen jaren maken de urgentie van de waterproblematiek in Vlaanderen pijnlijk duidelijk. Tegelijkertijd kent Vlaanderen steeds vaker lange periodes van droogte en is het hitte-eiland-effect zeer merkbaar in steden. Dat zijn gevolgen van de overmatige verharding.

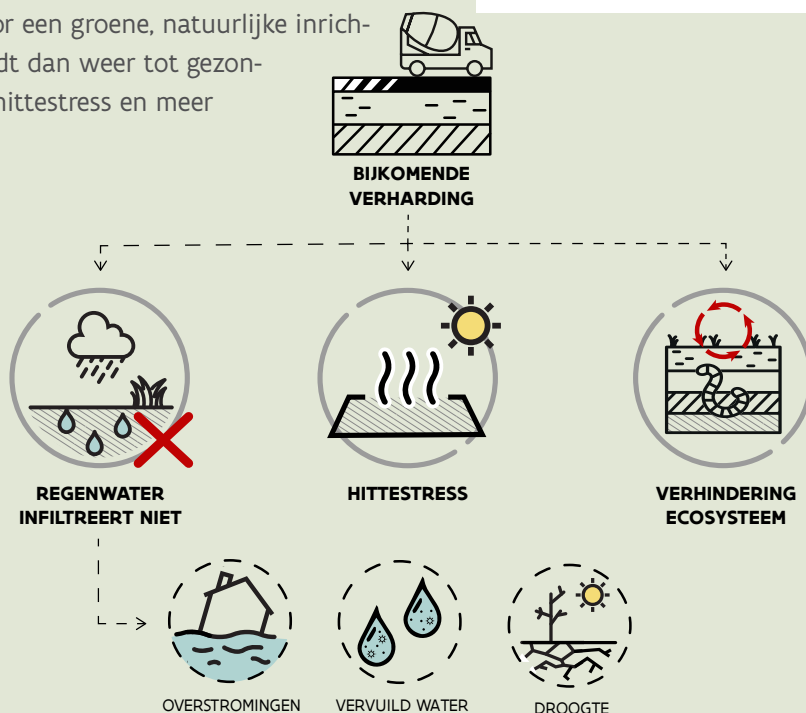
Ontharden (net als niet-verharden en een groenblauwe inrichting) is een actieve manier om die negatieve gevolgen (deels) terug te draaien. Het is een essentieel onderdeel van een sterk waterbeleid. Daarnaast werkt ontharden milderend bij hitteproblemen en zorgt het ervoor dat de bodem zijn natuurlijke functies, zoals koolstofopslag en waterinfiltratie, weer kan vervullen. In bebouwde gebieden kan ontharding ook bijdragen aan een hogere levenskwaliteit, doordat er meer ruimte vrijkomt voor een groene, natuurlijke inrichting. Meer groen leidt dan weer tot gezondere lucht, minder hittestress en meer

biodiversiteit. Hierbij moet een eerlijke verdeling van groene ruimtes ook meegenomen worden.

DRIE KWART VAN HET REGENWATER GAAT VERLOREN

Van de 925 liter regen die jaarlijks per vierkante meter valt, infiltreert 705 liter niet in de bodem ten gevolge van verharding, verdamping en drainage. De grondwatervoorraden beschermen en aanvullen is essentieel om die als bron van proper water te kunnen blijven gebruiken.

(Bron: De Droge Delta: Hoe we van Vlaanderen weer een spons kunnen maken, p. 13)

2.

In cijfers

De totale verharding in Vlaanderen is toegenomen

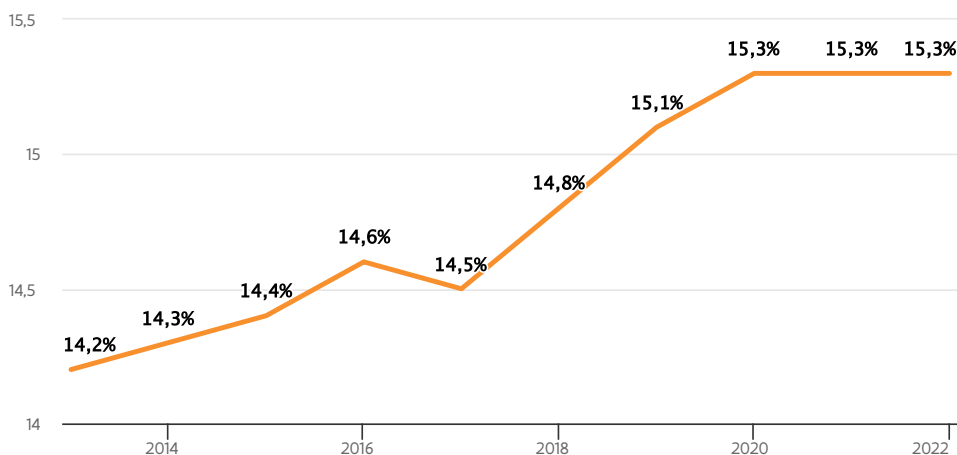
In de periode 2013-2022 was er een totale toename van 15.860 ha verharding. Dat komt overeen met een oppervlakte van 4,8 ha die per dag bijkomend verhard wordt.⁷ In 2022 was Vlaanderen dan ook voor 15,3% verhard, ten opzichte van 14,2% in 2013. Daarmee is het een van de meest verharde regio's ter wereld.⁸ Gemiddeld was er in

Vlaanderen ongeveer 310 m² verharding per inwoner in 2022.

Vanaf 2020 stagneert de ruimte-inname door verharde oppervlakte. De komende jaren zal blijken of dit de voorbode is van de beleidsmatig gewenste trendbreuk.

De verhardingstrend in Vlaanderen speelt zich af binnen een specifieke maatschappelijke context.

Verharde oppervlakte in % (Vlaams Gewest, 2013-2022)

◀ De verharde oppervlakte in Vlaanderen is gestegen met zo'n 16.000 ha tussen 2013 en 2022. De verhardingscijfers van 2017 tonen een kleine afname van de verharding. Deze daling is te verklaren door een technische afwijking in de luchtfoto's gebruikt voor het verhardingsmodel.

Bron: Departement Omgeving

Daardoor is het niet altijd gemakkelijk om exact aan te geven waarom die een bepaalde richting inslaat.

Zoals in [de briefing over ruimtebeslag](#) werd toegelicht, is er wegens demografische en economische evoluties nog steeds een vraag naar bijkomende bebouwing, onder meer door de toename van het aantal gezinnen, het aantal bedrijfsvestigingen en de schaalvergroting van de landbouw. Rondom die nieuwe gebouwen wordt bijkomende verharding aangelegd om het perceel toegankelijk te maken of om de nodige parkeer- of manoeuvreerruimte te voorzien. We merken daarnaast ook nog steeds een globale toename van de oppervlakte aan transportinfrastructuur, bijvoorbeeld nieuwe fietssnelwegen, nieuwe ontsluitingswegen voor woonwijken en bedrijventerreinen ... Een van de manieren om in te spelen op die vraag naar bijkomende bebouwing is verdichting: efficiënter gebruik van de bestaande ruimte.

Anderzijds merken we in het maatschappelijke debat groeiende aandacht voor ontharding en voor de beperking van de verharding. Zo publiceerden Natuurpunt en Breekijzer het Betonrapport 2024 met aanbevelingen per provincie.⁹ De interesse in de voordelen van ontharding resulteert bijvoorbeeld in onderzoek naar en een groeiend aanbod van waterdoorlatende verharding (wat overigens nog steeds beschouwd wordt als verharding).¹⁰ Herziene normen, zoals de strengere hemelwaterverordening, spelen hier ook een rol. Bovendien berichten media over de verhardingsgraad van elke gemeente en koppelen dat aan de dalende grondwaterstand en eventuele nakende droogtes.¹¹ Daarnaast krijgt de problematiek van de hittestress in de steden door de vele verharding meer en meer aandacht. Er is wetenschappelijke

consensus dat de stijgende temperaturen, en dus ook hittegolven, meer impact hebben in de bebouwde omgeving dan in de landelijke omgeving. Hoe groter de stad, hoe groter het effect. Groen in de stad heeft echter een belangrijk verzachtend effect.¹²

Zowel voor harde als voor openruimtebestemmingen is het doel nog lang niet in zicht

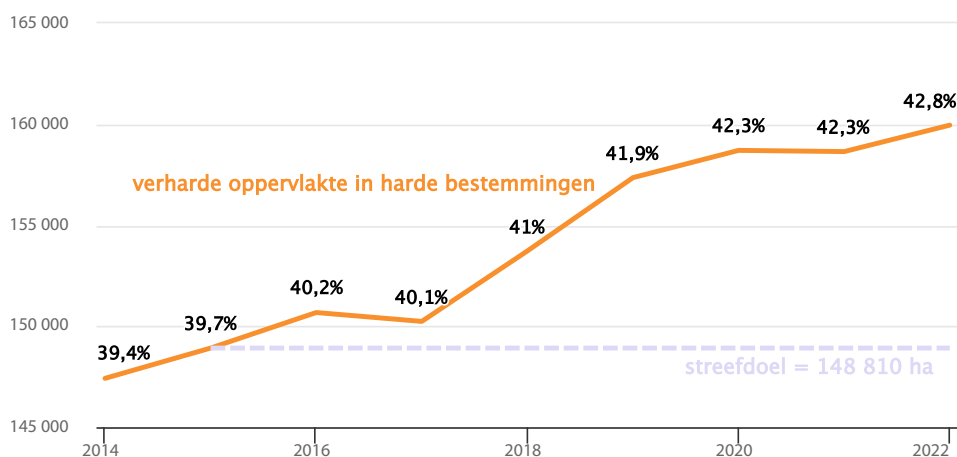
De SV BRV stelt dat de verhardingsgraad binnen de harde bestemmingen (de bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag) tegen 2050 gestabiliseerd moet zijn en bij voorkeur teruggedrongen ten opzichte van 2015. Tussen 2015 en 2022 is de verharding binnen harde bestemmingen met zo'n 11.000 ha toegenomen en wijkt de curve steeds verder af van de doelstelling om de verharde oppervlakte niet te laten toenemen vanaf 2015. In 2022 bestond zo'n 43% van de harde bestemmingen uit verharde oppervlakte.

De verhardingsgraad in openruimtebestemmingen (gebied gepland voor landbouw, natuur en bos) moet tegen 2050 met minstens 20% verminderd zijn ten opzichte van 2015. Dat betekent een afname van zo'n 9.000 ha.

In 2022 was er 47.470 ha verharding in openruimtebestemmingen, waarvan 43.950 ha in landbouw-, 2.580 ha in natuur- en 940 ha in bosbestemmingen. De verharding in openruimtebestemmingen toont globaal een stijgende trend (ongeveer 1.400 ha extra tussen 2015 en 2022). Het ambitieuze streefdoel van omgerekend 36.840 ha verharding in openruimtebestemmingen komt dan ook steeds verder weg te liggen. Om die doelstelling te halen, moet de aanpak drastisch veranderen.

Verharde oppervlakte in harde bestemmingen

in ha (Vlaams Gewest, 2014-2022)

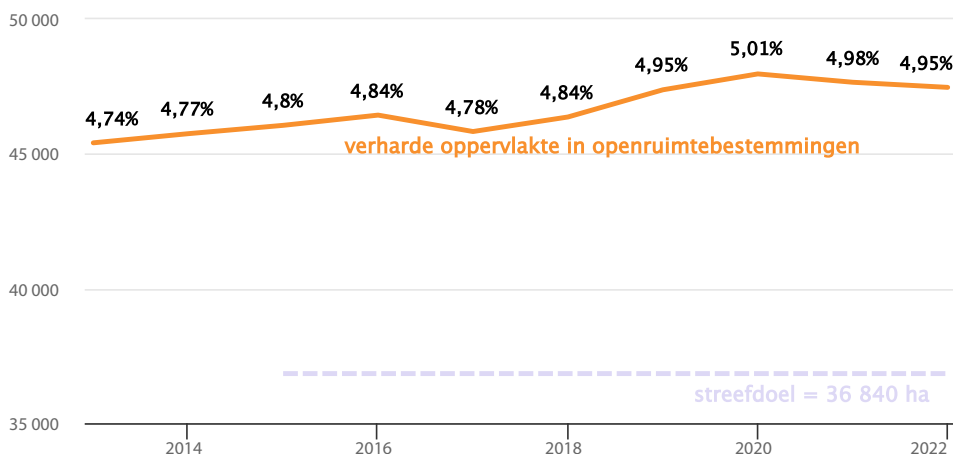

De verhardingsgraad binnen bestemmingen gedomineerd door ruimtebeslag (harde bestemmingen) zou niet mogen toenemen t.o.v. de situatie 2015. Alle bijkomende verharding moet in principe (elders) weer onthard worden.

Bron: Departement Omgeving

Verharde oppervlakte in de openruimtebestemmingen

in ha (Vlaams Gewest, 2013-2022)

Bron: Departement Omgeving

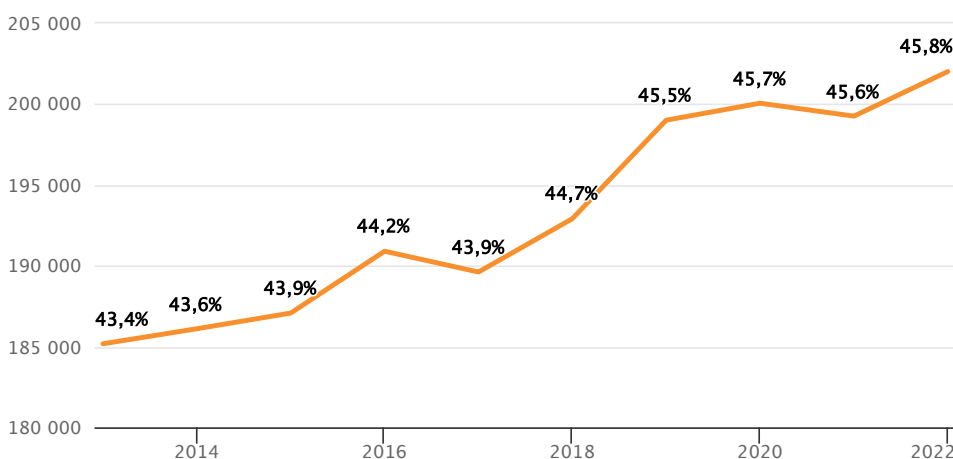
De hoge verhardingsgraad binnen ruimtebeslag zet druk op de leefbaarheid

In 2022 is ongeveer 46% van het ruimtebeslag verhard door gebouwen, wegen, pleinen, enz. Voornamelijk tuinen en parken vormen het onverharde deel. De verhardingsgraad van het ruimtebeslag is de afgelopen jaren merkbaar gestegen. Een groeiende verharde oppervlakte gaat hand in hand met het afbouwen van

groenblauwe netwerken. Er is wel steeds meer aandacht voor ingrepen zoals klimaatdaken of groene gevels die een mitigerende rol kunnen vervullen. Toch legt de hoge verhardingsgraad binnen het ruimtebeslag druk op de leefomgeving, zeker in stedelijke gebieden. Hoe hoger de verhardingsgraad, hoe sterker hitte-eilanden zich laten voelen. Ook de veerkracht tegen wateroverlast neemt af, omdat regenwater niet kan infiltreren.

Verharde oppervlakte binnen ruimtebeslag

in ha (Vlaams Gewest, 2013-2022)

Bron: Departement Omgeving

◀ Voor de openruimtebestemmingen bevat de SR BRV een doelstelling om de verhardingsgraad terug te brengen met 20% t.o.v. de situatie in 2015. In 2015 kwam dit overeen met zo'n 9.000 ha aan ontharding. Door de bijkomende verharding in deze bestemmingen is deze opgave opgelopen tot 10.400 ha in 2022.

◀ Het ruimtebeslag zelf is voor bijna de helft verhard. De hoge verhardingsgraad gaat ten kost van groenblauwe netwerken. Ook de capaciteit om wateroverlast op te vangen neemt af.

© Gronmij - Dirk Verommen

(Vlaams) onthardingsbeleid

De Vlaamse en andere overheden of stakeholders zetten **beleidsmatig** op verschillende manieren steeds meer in op het beperken van de verharding en op onthardingsinitiatieven.¹³ Hoewel het nog niet helemaal duidelijk is op welke manier die diverse initiatieven al hebben bijgedragen tot effectieve (te meten) veranderingen op het terrein, zullen ze ongetwijfeld voor heel wat ontharding zorgen. In de Strategische Visie van het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (SV BRV) zijn doelstellingen over ontharding opgenomen. Ook binnen het LEKP, het VAP en de waterbeleidsnota¹⁴ werden duidelijke onthardingsdoelen gesteld.

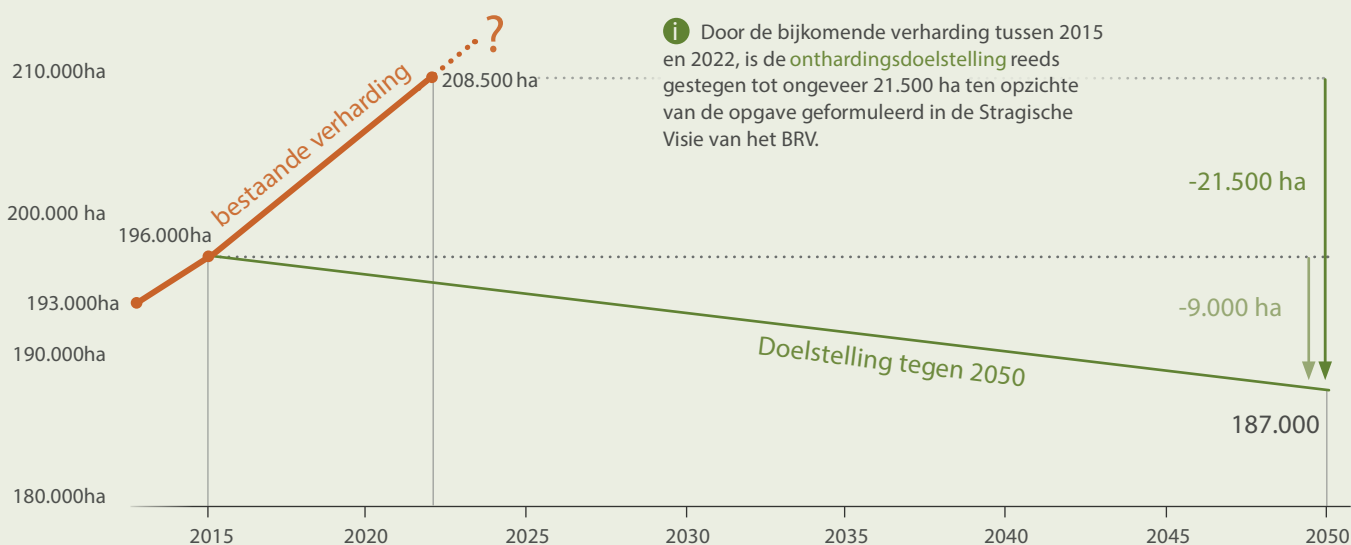
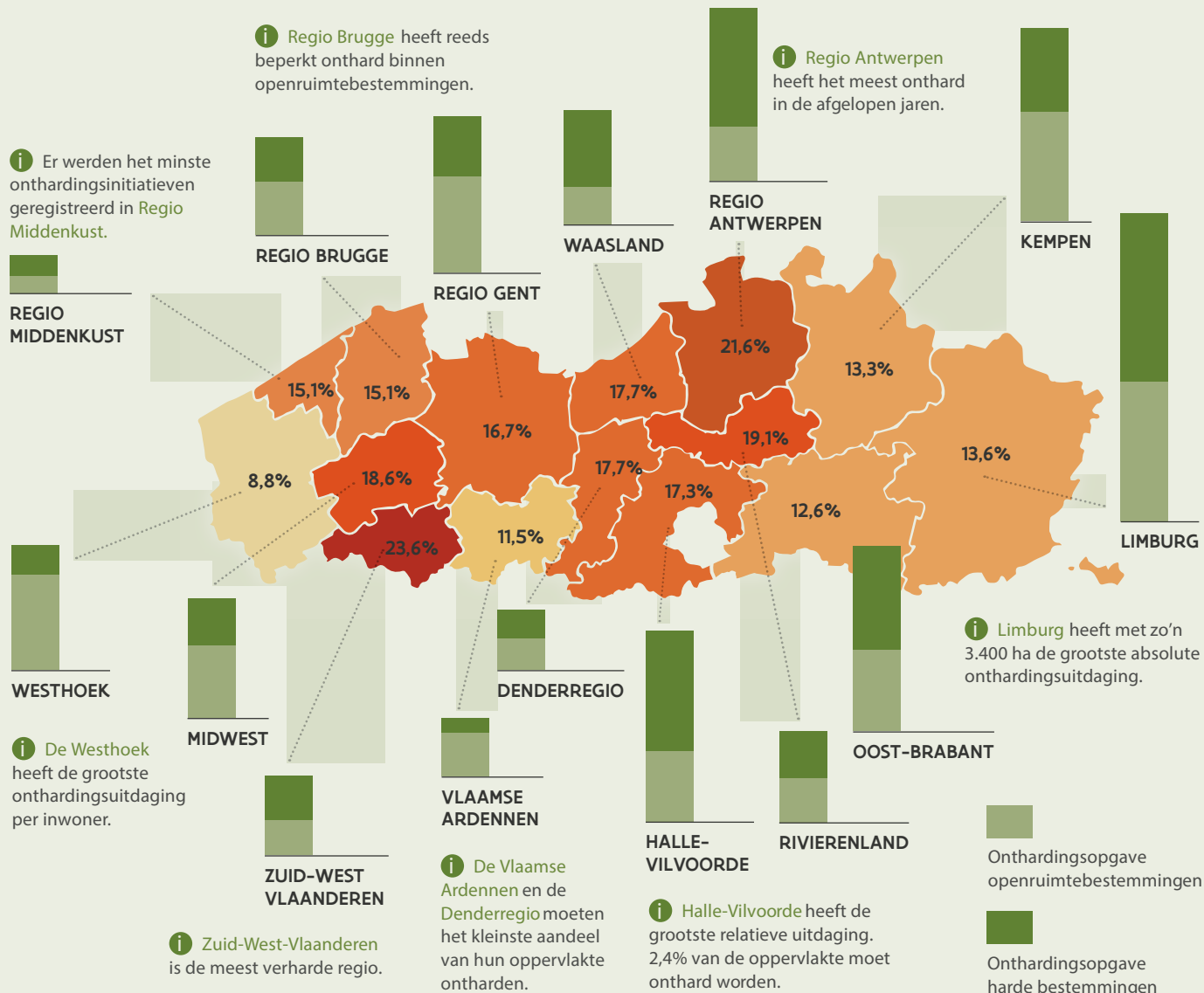
Daarnaast wordt verharding ook met **juridische instrumenten** aangepakt. Zo moet sinds 2023 geen vergunning meer aangevraagd worden voor handelingen rond de afbraak van constructies en verharding¹⁵, om kleine onthardingsinitiatieven zo goed mogelijk te faciliteren. Bovendien kunnen lokale overheden via voorwaarden bij omgevingsvergunningen opleggen dat nieuwe bouwprojecten een bepaalde hoeveelheid onverharde oppervlakte moeten voorzien. Gemeentelijke verordeningen moeten verharding bij nieuwe projecten minimaliseren of ontharding verplichten. De gewestelijke hemelwaterverordening legt dan weer o.a. voorwaarden op in verband met infiltratie en hemelwaterputten. In ruimtelijke uitvoeringsplannen worden stedenbouwkundige voorschriften uitgewerkt over maximale verhardingsgraden per perceel. Tegelijkertijd blijven er echter heel wat bijkomende verhardingen niet vergunningsplichtig als gevolg van vrijstellingen.

Vlaanderen voerde de afgelopen jaren **sensibiliseringscampagnes**, zoals het Vlaams Kampioenschap (VK) Tegelwippen¹⁶ of lokale initiatieven als 'Hier dringt het door'.¹⁷ Ook voor natuurlijke tuinen is er steeds meer belangstelling.¹⁸

De Vlaamse overheid wil het goede voorbeeld geven en maximaal ontharden bij de aanbesteding van nieuwe projecten of grote (renovatie)werken van openbare gebouwen en infrastructuur.¹⁹ In het kader van de Blue Deal pakt de Vlaamse Overheid de water- en droogteproblematiek actief aan in haar eigen projecten.²⁰ Ook via projectoproepen en specifieke maatregelen ondersteunt de Blue Deal initiatieven van (landbouw)bedrijven, lokale besturen, etc. Deze inspanningen omvatten vaak ook onthardingsmaatregelen. In de Blue Deal bulletin over 'Bebouwde omgeving' worden koppelkansen van ontharding en ruimte voor water geïllustreerd. Dit kan o.a. door het realiseren van infiltratiepoelen, wadi's en infiltratiestroken, in combinatie met aangepaste beplanting, zodat regenwater beter kan infiltreren.²¹ Er worden heel wat financiële middelen vrijgemaakt om te ontharden. Er is een scala aan Europese, Vlaamse en lokale subsidies om ontharding te stimuleren en voorbeeldprojecten financieel te ondersteunen.²² Tegelijkertijd ontstaan er initiatieven om inhoudelijke expertise te leveren aan concrete initiatiefnemers.²³ Ook bestaan er platformen om geleerde lessen te bundelen en te delen.²⁴

Ten slotte wordt ontharding steeds vaker als een essentieel onderdeel gezien van **gebiedsgerichte planning en actief beleid**. In de regio van de Kleine Nete wordt bijvoorbeeld een gebiedsgericht proces opgezet om de onderzoeksresultaten van Labo Ruimte 'Droge Delta' te vertalen in een concreet actieplan. Het Strategisch Plan 'Ruimte voor Water Dendervallei' is het resultaat van een gebiedsgericht proces waarbij meer ruimte voor water centraal staat.²⁵ Naar aanleiding van de wateroverlast in West-Vlaanderen in november 2023 werkte een taskforce een strategisch plan uit met heel wat maatregelen om de waterveiligheid in de Westhoek en meer in het bijzonder het IJzerbekken te verhogen.²⁶

De Vlaamse Onthardingsuitdaging

3.

Regionale differentiatie

De Vlaamse Regering focust op regiovorming. Begin 2022 besliste ze om 15 referentieregio's vast te leggen in Vlaanderen.²⁷ Sommige regio's zijn dichter bebouwd en bewoond, andere omvatten meer open ruimte. De verschillende referentieregio's moeten de ruimtelijke differentiatie inzake verharding in kaart brengen.

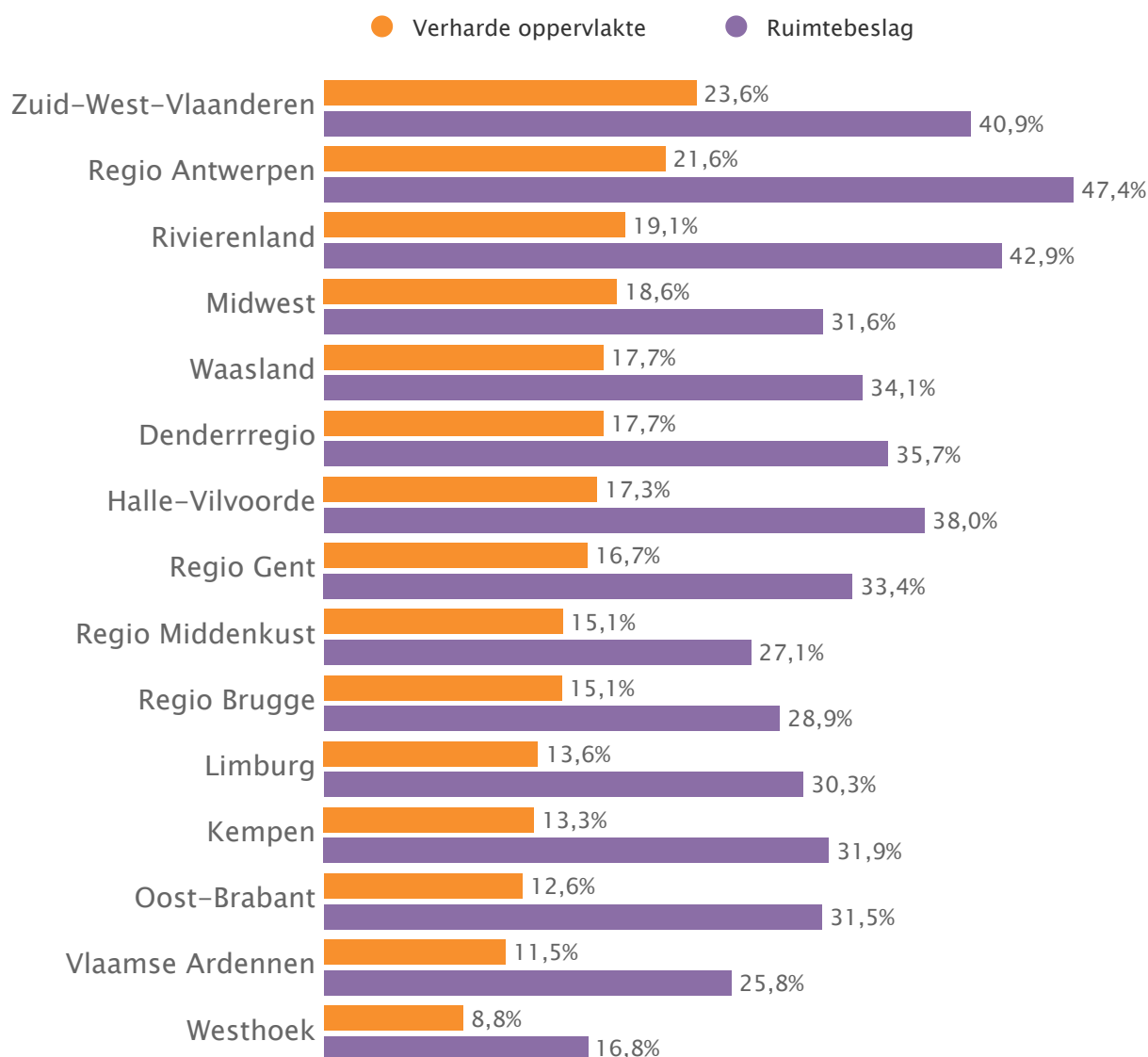
In deze briefing wordt de onthardingsuitdaging ruimtelijk gedifferentieerd door de Vlaamse doelstellingen lineair over de referentieregio's te verdelen. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat in alle harde en zachte bestemmingen proportioneel even veel onthard wordt. Daarnaast zijn ook andere schaalniveaus van belang. Een voorbeeld van lokale differentiatie van de verhardingstoestand zijn de 'betonfiches' die Natuurpunt en Breekijzer opmaakten per gemeente.

De verharding piekt in Zuid-West-Vlaanderen

De regionale cijfers voor verharding in 2022 variëren sterk. Dat wordt verklaard door de eigenheid van elke regio, de afbakening en door de grote ruimtelijke verschillen qua bebouwing en verharding (bv.

Aandeel verharding en ruimtebeslag per referentieregio

(in 2022)

Bron: Departement Omgeving

transportinfrastructuur, parkeerplaatsen ...). In de meer landelijke regio van de Westhoek is slechts een tiende van de oppervlakte verhard. In Zuid-West-Vlaanderen daarentegen gaat het om een vierde van de totale oppervlakte. In de regio's Antwerpen en Rivierenland is ongeveer een vijfde van de oppervlakte afgedekt. De verharding nam in alle referentieregio's toe in de periode 2013-2022.

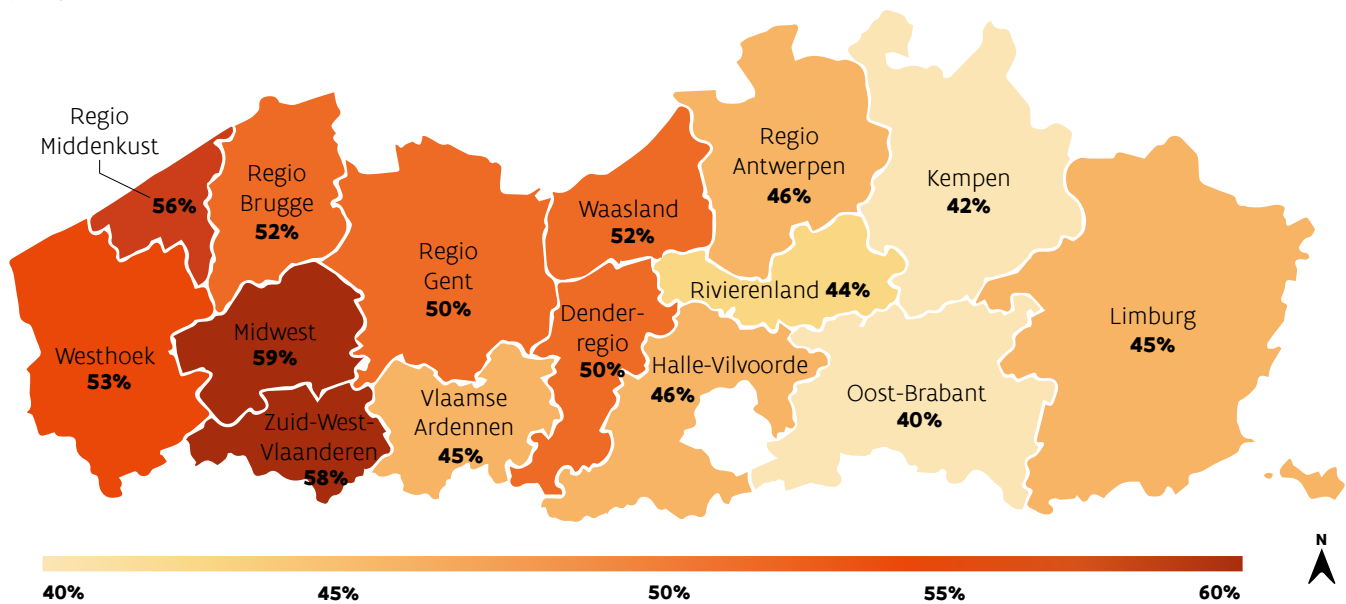
Trends in verharding en ruimtebeslag lopen niet altijd gelijk

Opvallend is dat de referentieregio's met het grootste aandeel aan verharding niet per se relatief veel ruimtebeslag hebben. Zoals in de briefing ruimtebeslag reeds naar voren kwam, zijn er ook regionale verschillen voor ruimtebeslag. Zo bestaat Regio Antwerpen voor bijna de helft uit ruimtebeslag en de Westhoek slechts voor 16,8%.

Door het verschil in ruimtebeslag zelf is er ook een diversiteit in de verhardingsgraad van het ruimtebeslag.

Verhardingsgraad binnen het ruimtebeslag per referentieregio

(in 2022)

In Oost-Brabant en de Kempen is het ruimtebeslag slechts voor circa 40% verhard. Dat betekent dat binnen het ruimtebeslag ook relatief veel onverharde, groene ruimtes voorkomen zoals private tuinen, recreatiegebieden en parken. In alle West-Vlaamse regio's is het percentage verharding hoger dan 52%. In Zuid-West-Vlaanderen en de Midwest is zelfs respectievelijk 58% en 59% van het ruimtebeslag ingenomen door gebouwen, transportinfrastructuur en andere verharding. Omdat die regio's niet de meest dichte transportinfrastructuur hebben, is verder onderzoek nodig naar hoe die hoge verhardingsgraad binnen hun ruimtebeslag precies is ontstaan.

Regionale onthardingsdoelstellingen als aanzet voor onthardingsopgave

Zoals eerder aangegeven maakt de SV BRV voor haar twee verhardingsdoelstellingen in Vlaanderen een onderscheid tussen harde bestemmingen en openruimtebestemmingen. Niet elke referentieregio heeft evenveel harde en openruimtebestemmingen. Ook de (evolutie van) de verharde oppervlakte binnen beide types bestemmingen verschilt sterk tussen de regio's. Daarom rekenden we de onthardingsdoelstelling lineair door naar de referentieregio's op basis van hun relatieve oppervlakte aan harde en openruimtebestemmingen, als ijkpunt voor de regionale opgave. Die doorrekening kan een eerste inzicht geven bij de start van gebiedsgerichte processen, al is een verdere gebiedsgerichte aanpak

nodig die rekening houdt met o.a. de bestaande context en aanwezige actoren.

De volgende tabel toont een overzicht van de onthardingsuitdaging per referentieregio. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de uitdaging voortkomend uit de generieke Vlaamse doelstellingen voor harde bestemmingen en die voor openruimtebestemmingen.

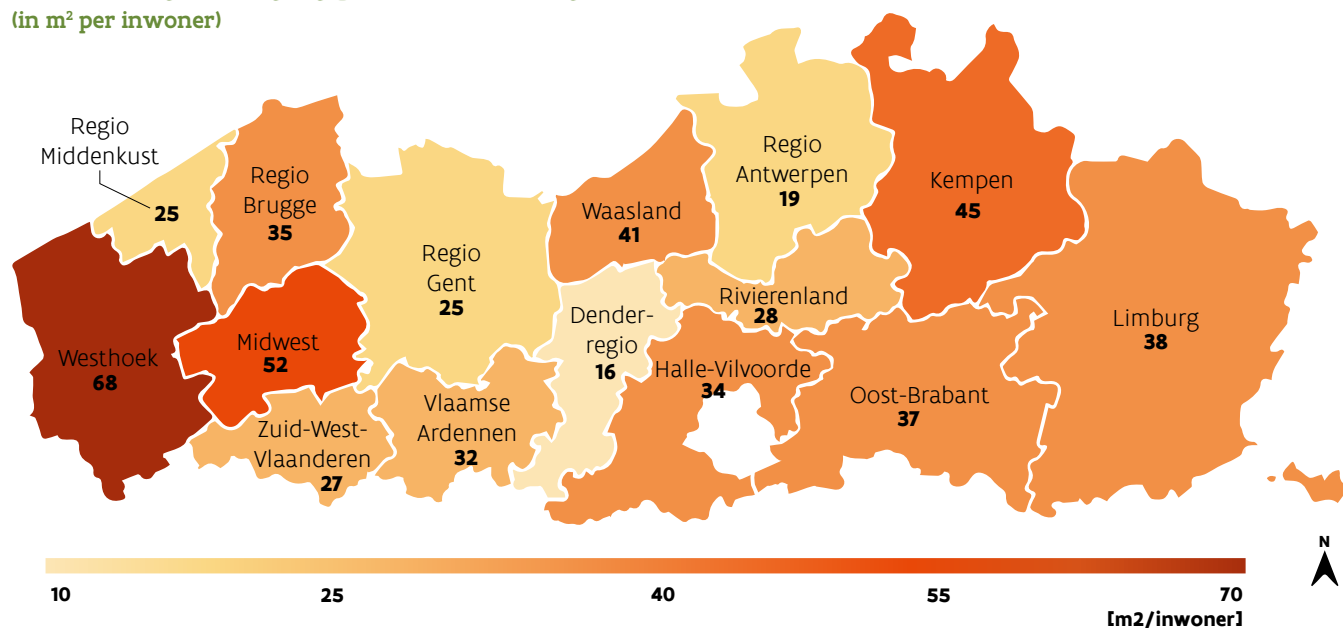
De onthardingsopgaves variëren van 400 ha in Regio Middenkust tot een in het oog springende 3.368 ha in Limburg, met een grote opgave voor zowel harde als openruimtebestemmingen. Dat heeft echter ook te maken met de oppervlakte van de regio Limburg. Het te ontharden aandeel ten opzichte van de oppervlakte ligt lager dan het Vlaams gemiddelde van 1,6%. Ook in Oost-Brabant, Halle-Vilvoorde en de Kempen moet zowel in de harde als openruimtebestemmingen een grote hoeveelheid verharding verdwijnen. In andere regio's met een relatief grote opgave, zoals Regio Antwerpen of Waasland, is vooral de uitdaging in harde bestemmingen doorslaggevend. Beide regio's hebben ook een relatief groot aandeel van de oppervlakte dat onthard moet worden.

De onthardingsuitdaging is het kleinst in Regio Middenkust, maar die regio is ook de kleinste. Ook voor de Denderregio en de Vlaamse Ardennen is de uitdaging beperkter, zowel absoluut als ten opzichte van de oppervlakte van de regio. De regio's Middenkust, Brugge, Denderregio en Zuid-West-Vlaanderen hebben de

Referentieregio	Totaal te ontharden oppervlakte in openruimtebestemmingen in 2015 [ha]	Evolutie verharde oppervlakte in openruimtebestemmingen (2015-2022) [ha]	Evolutie verharde oppervlakte in harde bestemmingen (2015-2022) [ha]	Totaal te ontharden oppervlakte [ha]	Aandeel uitdaging t.o.v. oppervlakte [%]
Limburg	1.140	393	1.835	3.368	1,4%
Kempen	920	267	917	2.104	1,5%
Halle-Vilvoorde	500	277	1.315	2.092	2,4%
Oost-Brabant	650	247	1.127	2.024	1,6%
Regio Antwerpen	470	128	1.377	1.975	2,0%
Regio Gent	1.040	14	649	1.703	1,3%
Westhoek	990	66	304	1.360	1,2%
Midwest	790	0	506	1.296	2,1%
Waasland	360	46	832	1.238	2,3%
Regio Brugge	490	-5	470	1.060	1,5%
Rivierenland	390	70	506	991	1,9%
Zuid-West Vlaanderen	390	-15	477	852	1,9%
Denderregio	360	-15	300	645	1,1%
Vlaamse Ardennen	470	11	141	622	1,0%
Regio Middenkust	200	-9	209	400	1,3%
Vlaanderen	9.160	1.439	11.057	21.656	1,6%

Onthardingsuitdaging per referentieregio

(in m² per inwoner)

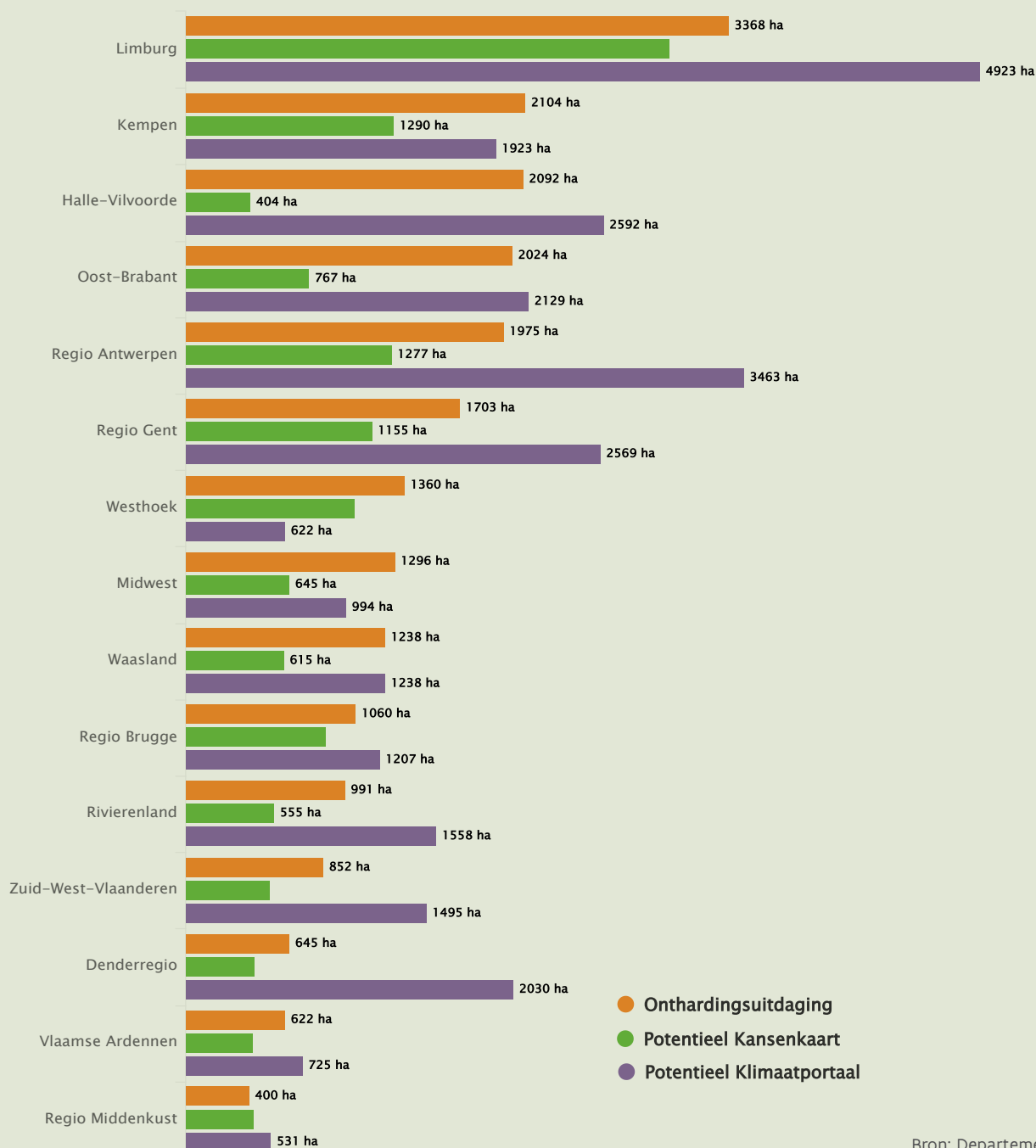

afgelopen jaren al een beperkt deel van hun onthardingsopdracht in openruimtebestemmingen gerealiseerd. In alle andere regio's is de verdere verharding van de open ruimte nog niet afgenomen.

De uitdagingen hebben vaak geen rechtstreeks verband met de bestaande verhardingsgraad in de referentieregio's. Zo liggen de grootste uitdagingen net in de regio's Kempen, Limburg en Oost-Brabant, met een lager aandeel aan verharding. Dat heeft er o.a. mee te maken dat veel verharding in harde bestemmingen reeds aanwezig was voor 2015 en dus niet meegenomen wordt in de doelstelling. Een doorrekening die meer vertrekt vanuit lokale problematieken en niet vanuit de bestaande

verharding kan daar een ander perspectief opleveren. De onthardingsopgave is gekoppeld aan de oppervlakte van de harde en openruimtebestemmingen in elke regio. Die opgave terugbrengen naar de te ontharden oppervlakte per inwoner kan een genuanceerder beeld geven.²⁸ Zo springt de dunbevolkte Westhoek er meteen uit, met een uitdaging van 68 m²/inwoner. Limburg aan de andere kant heeft een grote totale onthardingsuitdaging, maar bekeken per inwoner volgt de regio ongeveer het Vlaams gemiddelde van 35 m²/inwoner. Voor alle regio's ligt de onthardingsuitdaging die volgt uit de SV BRV veel hoger dan de doelstelling van 1 m²/inwoner uit het LEKP.

Onthardingsuitdaging en -potentieel per referentieregio (in ha)

Bron: Departement Omgeving

Spreiding onthardingspotentieel

Om de verhardingsgraad efficiënt en effectief terug te dringen in Vlaanderen, is het belangrijk om een zicht te krijgen op de locaties die het meest in aanmerking komen voor ontharding. Daarvoor werden de onthardingswinstkaart uit de studie '[Onthardingswinst: Afwegingskader en kansenkaart](#)' en de [adaptatiepotentieelkaarten van het Klimaatportaal](#) van de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) geanalyseerd. Die adaptatiepotentieelkaarten geven input aan de klimaat-effectmodellen van de VMM.

De adaptatiepotentieelkaarten wijzen de meest geschikte locaties voor ontharding aan, maar geven niet noodzakelijk aan wat nodig is voor klimaatbestendigheid. De VMM gebruikt deze kaarten ook voor verdere analyses, zoals in de PLAN-tool, en hanteerde een iets andere onthardingsopgave voor hun klimaatmodel. De cijfers in deze briefing zijn dus indicatief.

De adaptatiepotentieelkaarten kijken vooral naar onthardingspotentieel vanuit een klimatologisch standpunt. Gebouwen en wegen worden niet meegenomen als potentiële locaties voor ontharding. De onthardingswinstkaart neemt wel de huidige bebouwing en wegenis mee en waar die eventueel afgebouwd kan worden. Met behulp van de onthardingswinstkaart werden per referentieregio de gebieden met een score van minstens 6 geselecteerd als gebied met het grootste potentieel voor ontharding. Aan de hand van de

adaptatiepotentieelkaarten '[droogte](#)', '[hitte](#)' en '[wateroverlast](#)' kwamen telkens de gebieden met de hoogste score ('zeer goed geschikt') naar voren als gebieden met het grootste potentieel per referentieregio. Een gebied werd meegerekend als potentieel wanneer het voor een van de drie deelkaarten voldeed aan die hoogste score. Beide rekenmethoden geven slechts een ruwe aanname van het onthardingspotentieel. Reële opportuniteiten moeten altijd op lokaal niveau bestudeerd worden. De grafiek op de vorige pagina zet de onthardingsuitdaging per referentieregio uit t.o.v. de potentieel te ontharden oppervlakte op basis van enerzijds de onthardingswinstkaart en anderzijds de adaptatiepotentieelkaarten.

Op basis van beide kaarten heeft vooral de regio Limburg veel potentieel om te ontharden. De grootteorde van het potentieel ligt hier in lijn met de omvangrijke onthardingsopgave in de regio. Ook de Regio Gent, de Denderregio en Regio Middenkust beschikken min of meer over voldoende onthardingspotentieel. Voor andere regio's is dat minder het geval: de Westhoek en de Midwest hebben elk te weinig potentieel. Andere regio's, zoals Oost-Brabant, het Waasland, Halle-Vilvoorde en de Kempen, hebben elk een veel grotere uitdaging dan het potentieel afgaande op de onthardingswinstkaart. De adaptatiepotentieelkaarten van het Klimaatportaal geven voor die regio's echter een hoopvoller beeld. Voor de ene regio is er dus meer potentieel dan voor de andere, al is er over het algemeen overal voldoende ruimte aanwezig om te ontharden.

Wat ontharden?

Het is belangrijk om de onthardingsuitdaging proactief aan te pakken.

Dat kan bijvoorbeeld door initiatieven te integreren in andere projecten zoals infiltratie-initiatieven, rioleringswerken of de heraanleg van wegen en pleinen. De kwaliteit van de ontharding is daarbij belangrijker dan de kwantiteit.

Er zijn veel onthardingsopportuniteiten in Vlaanderen:

- voor- en achtertuinen. 26,8% van de tuinoppervlakte in Vlaanderen is verhard;
- overgedimensioneerde infrastructuur of verharde bermen en zones tussen weggedelen: bijna 20.000 km aan Vlaamse wegen heeft geen essentiële functie²⁹;
- parkings, die 0,8% van de oppervlakte van Vlaanderen innemen;
- industrie- en bedrijventerreinen, die in totaal meer dan 40.000 ha innemen. Kleinschalige onthardingsinitiatieven zouden de werking van de site niet verstoren;
- verouderd agrarisch landgoed, vaak in openruimtebestemmingen in de vorm van zonevremde constructies;
- pleinen, markten, semipublieke campussen en andere schoolomgevingen. Dit zijn publieke ruimtes waar vaak draagvlak is voor vergroening van de omgeving.

Een blik op de vele onthardingsinitiatieven

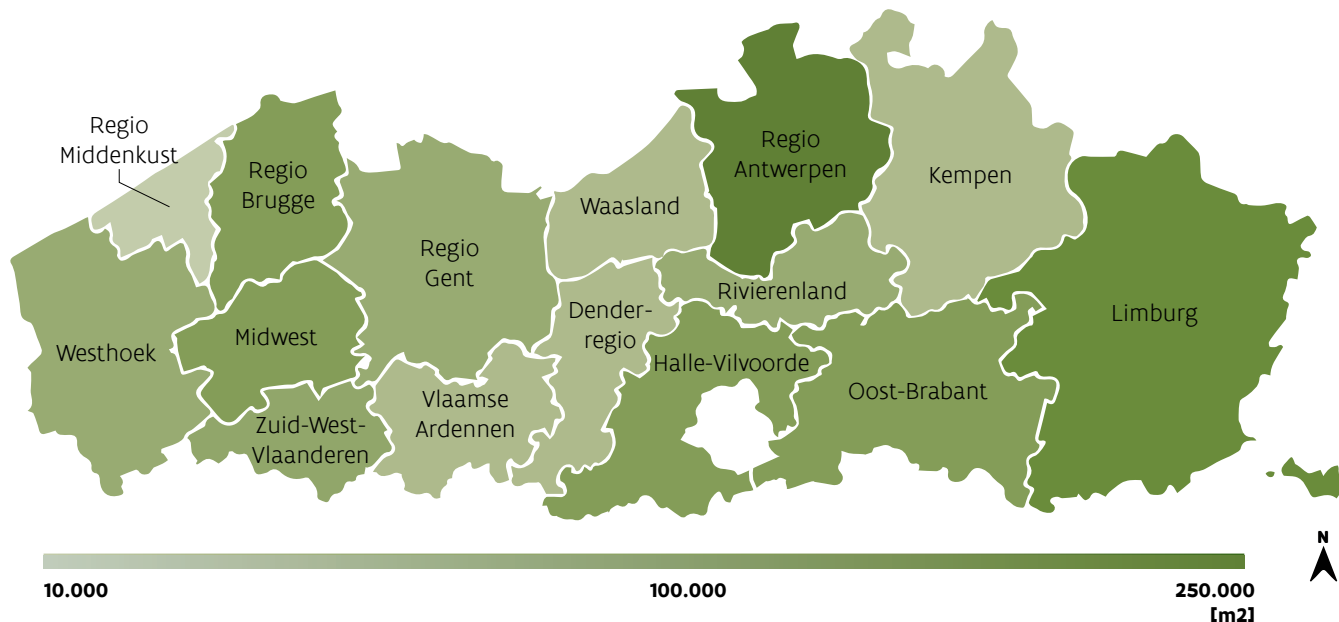
Onderstaande figuur geeft een indicatie van de ontharde oppervlakte per regio, gebaseerd op cijfers van het LEKP en conform de definitie van ontharding die het LEKP hanteert.³⁰ Daar wordt sinds 2021 bijgehouden hoeveel er onthard wordt, op basis van wat gemeenten zelf doorgeven. Lokale besturen houden daarbij echter geen rekening met bijkomende verhardingen. De cijfers geven dus geen netto-ontharding weer, wel een indicatie van de onthardingstrend in de regio's.

De afgelopen jaren was er een stijgende trend wat onthardingsinitiatieven betreft. Dat duidt op een groeiend besef over het belang van ontharding.³¹ Heel wat onthardingsprojecten worden uitgevoerd in stedelijke omgevingen, waar er meer draagvlak is en de nood vaak duidelijker zichtbaar. Daarnaast zijn de voordelen ten aanzien van infiltratie en hittestress vaak hoger in een sterk verharde context.

De regio's Limburg en Antwerpen zijn koploper op het vlak van oppervlakte aan onthardingsinitiatieven. Dat zijn ook twee van de regio's met de grootste onthardingsuitdaging. Andere regio's die relatief veel actie ondernemen zijn Regio Brugge, de Midwest, Halle-Vilvoorde en Oost-Brabant. Een regio waar de onthardingscultuur nog niet echt aanwezig lijkt te zijn, is Regio Middenkust. Ook de meer landelijke regio's Waasland, de Denderregio, de Vlaamse Ardennen en de Kempen hebben relatief weinig initiatief getoond in de periode 2021-2023. Voor de Denderregio en Regio Middenkust contrasteert dat met het feit dat een deel van de zachte bestemmingen onthard is in de periode 2015-2022. Daarvoor is verder onderzoek nodig naar de relatie tussen de evolutie van de verharding en die verandering van bestemmingen. Impactonderzoek naar het VK Tegelwippen toont aan dat gemeenten naast de financiële barrière van ontharden het vaak moeilijk hebben om draagvlak te creëren bij hun inwoners.³²

Overzicht van de onthardingsinitiatieven per referentieregio

(in m²)

4.

Conclusie

De verhardingsgraad in Vlaanderen is toegenomen in de periode 2013-2022, waardoor Vlaanderen nu voor 15,3% verhard is. Dat is 310 m² verharding per Vlaming. De bijgekomen verharding sinds 2015 in zowel harde als openruimtebestemmingen maakt dat we steeds verder verwijderd zijn van de doelstellingen van de SV BRV. De stijgende interesse in verschillende onthardingsinitiatieven is een stap in de goede richting, maar de bijkomende verharde oppervlakte in het afgelopen decennium zorgt ervoor dat het streefdoel steeds verder weg ligt. Er wordt momenteel onthard in m², maar de onthardingsopgave gaat over hectaren.

De doelstellingen voor ontharding spreken over totaalcijfers voor heel Vlaanderen, maar zullen op regionaal en lokaal niveau aangepakt moeten worden. Deze briefing geeft een inschatting van de ruimtelijke spreiding van de onthardingsuitdaging door die door te rekenen naar de referentieregio's. Daaruit blijkt dat grote regio's zoals Limburg tegenover een grote uitdaging staan, al beschikken ze ook over voldoende potentiële ruimte om dat op te vangen.

De uitdaging in de Kempen, een van de minst verharde regio's in 2015, is relatief groot. De regio kende een vrij sterke groei van de verharde oppervlakte de voorbije jaren, waardoor de huidige uitdaging groter is dan in

2015. Daartegenover staan regio's zoals de Midwest of Zuid-West-Vlaanderen, die al een hoog aandeel verharding hadden, maar waar minder verhard is sinds 2015. Vooral regio's met een hoog ruimtebeslag en verhardingsgraad zetten momenteel in op grootschalige onthardingsinitiatieven, wellicht omdat de gevolgen van de bestaande verharding er al harder te voelen zijn. Toch moeten ook die regio's een sterker onthardingsbeleid invoeren om de open ruimte voldoende te ontharden en actief te vrijwaren.

Verder doet deze briefing geen uitspraken over de kwaliteit van de gedane ontharding of de verweving van groen-blauw in het ruimtelijk weefsel. In de praktijk zullen deze elementen soms meer meespelen dan enkel de kwantitatieve onthardingsoppervlaktes.

De onthardingsdoelstellingen behalen in Vlaanderen zal een werk van lange adem zijn; een bewuste omslag waarbij heel wat actoren hun steentje moeten bijdragen. Leren van goede praktijken en uitwisseling zullen daarbij een belangrijke rol spelen.

eindnoten

1. [Proeftuinen ontharding: Werkboek versie 1, p.23](#)
2. [Departement Omgeving, Briefing Ruimtebeslag](#)
3. [Vlaanderen breekt uit](#)
4. [Beleidsplan Ruimte Vlaanderen](#)
5. [Vlaams adaptatieplan](#)
6. [Het Lokaal Energie- en Klimaatpact](#)
7. Natuurpunt & Breekijzer, [Betonrapport 2024](#)
8. [Antea Group, Vito Nexus en GSI Advocaten \(2023\), Overzicht en evaluatie van de inzet van bestaand instrumentarium inzake ontharding, uitgevoerd in opdracht van het Departement Omgeving, p.2](#)
9. Natuurpunt & Breekijzer, [Betonrapport 2024](#)
10. [Bouwchroniek](#)
11. [Thuwis, G. & Stevens, G. \(2023, maart 24\). KAART. Vlaanderen moet meer ontharden om droogte aan te pakken. Het Nieuwsblad.](#)
12. [VMM, Thema's - Hitte](#)
13. [Antea Group, et al \(2023\), p.27](#)
14. [Waterbeleidsnota 2020-2025](#)
15. [Vrijstelling vergunningsplicht inzake afbraak en ontharding](#)
16. [Vlaams Kampioenschappen Tegelwippen](#)
17. [Leuven, Hier dringt het door!](#)
18. [Tuinen als groene infrastructuur: tuinen enten op onze groene infrastructuur](#)
19. [Vlaams Klimaatadaptatieplan](#)
20. [Blue Deal: Projectoproepen en Steunmaatregelen \(2023\)](#)
21. [Blue Deal Bulletin \(maart 2023\)](#)
22. [Departement Omgeving, Operatie Perforatie](#)
[Departement Omgeving, Oproep Groenblauwe parels](#)
[Vlaanderen breekt uit, Oproepen groenblauwe dooradering in de bebouwde ruimte](#)
[Vlaanderen breekt uit, Over de proeftuinen, groenblauwe parels en dooradering](#)
[Agentschap Natuur & Bos](#)
[Het Lokaal Energie- en Klimaatpact](#)
[Blue Deal, Projecten](#)
[Vlaanderen breekt uit](#)
23. [Provincie Oost-Vlaanderen, Klimaatgezond tuinadvies](#)
[Plan Vandaag, Jouw onthardingsproject onder de loep](#)
[Provincie Limburg, Ondersteuning bij vergoenen & ontharden](#)
[Breekijzer vzw](#)
24. [Vlaanderen breekt uit, Aan de Slag](#)
25. [Provincie Oost-Vlaanderen, Strategisch plan Ruimte voor Water Dender](#)
26. [Kenni West, Weerbare Westhoek](#)
27. [Afbakening Referentieregio's](#)
28. [VVSG, Bouwen aan een toekomst die we delen: Inspiratiegids regiovorming, p.20](#)
29. [Onthardingswinst: Afwegingskader en kanskaart, deel 1, p.4](#)
30. [Het Lokaal Energie- en Klimaatpact](#)
31. [Antea Group, et al. \(2023\), p.3](#)
32. [Dewaelheyns, V. & Raymaekers, P. \(2024\). Wat is de impact van het Vlaams KampioenschapTegelwippen 2023 bij lokale besturen? \[Presentatie\]](#)

Voorbije edities

COLOFON

In het kader van Omgevingsrapportage maakt het Departement Omgeving briefings op rond een specifiek thema. Het resultaat is een informatief en overzichtelijk document dat belangrijke aspecten van de omgeving in de kijker zet.

CONTACT

Met vragen of opmerking kun je altijd terecht bij vpo.omgeving@vlaanderen.be

WEBSITE

Omgevingsrapportage
[\(omgeving.vlaanderen.be/omgevingsrapportage/\)](https://omgeving.vlaanderen.be/omgevingsrapportage/)

Indicator Verharding
[\(indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/verharding/\)](https://indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/verharding/)

Indicator Verharding in Openruimtebestemmingen
[\(indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/verharding-openruimtebestemmingen/\)](https://indicatoren.omgeving.vlaanderen.be/indicatoren/verharding-openruimtebestemmingen/)

DEPOTNUMMER

D/2024/3241/164

VU

Toon Denys
Departement Omgeving
Koning Albert II-laan 15 bus 548,
1210 Brussel

© 2024 Departement Omgeving

VLAAMSE OVERHEID
Koning Albert II-laan 20, bus 8, 1000 Brussel
www.omgeving.vlaanderen.be
omgeving@vlaanderen.be